

Glimtar ur en gammal

gotländsk sockens historia

Garde socken har fått sin sockenbeskrivning i en stor volym, som i dagarna utkommit och som förut varit i korthet omnämnd. Det är en bok på icke mindre än 370 sidor i stort format och den är så fullständig, som man väl tänka kan. Det är historia kring de gamla fornminnena, kring vidlyftiga arkivforskningar, kring kyrka och prästlängd, kring socknens gamla gårdar med dess gångna generationer ur ägohandlingar och gamla traditioner och det är folkminnen och folktro, som levat på folkets läppar. Den som sammanställt detta omfattande material är arkivtjänstemannen David Gadd, som fått fram en uttömmande sockenschildring.

Inledningsvis ger författaren en skildring av socknens topografi från Butleahaidi Gaitbjerg, Barmöir och Nordenböien i norr till Aikstnböien och Aikstmöir i sydost, till den högsta punkten vid Alskogsränsen om 59 m., till Visbjerg, som ligger som en dominerande höjd vid vägen till Alskog och till skogsområdena Storskogen o. Branden, vilken senare fick sitt lättförklarliga namn redan på 1690-talet. För att inte tala om det beryktade Digar-roir i Roirskogen borta vid gränsen mot Lau och Alskog. Mitt i socknen ligger naturligtvis Körkenböien — märk den egenartade namnformen på samtliga dessa "böiar" i socknen.

Från Graiper och Digarroir.

Av fornminnena är Digarroir, det stora bronsåldersröset, det märkligaste och det har alltid sysselsatt fantasien. Det har sammanställts med den gamla sagofiguren Graiper i Garde, som bekant en av Tjelvars sonsöner och en av dem som delade Gotland i tredingar och själv blev hövding i Sudertredingen — hans namn dyker upp även i samband med andra fornlämningar i socknen. Men det finns också andra gravhögar — deras antal torde ha uppgått till över hundra, innan odlingen satte in — skeppsätningar och slipstenar, ett 35-tal husgrunder från järnåldern (kämpagravar), bildstenar och en rad myntfynd, guld- och silvermycken, allt vittnande om, att bygden redan i forntiden varit väl befolkad.

Kyrkan byggdes på 1,000-talet.

Den nutida bebyggelsen får

fattaren "gar gardgang" i socknen och presenterar de olika gårdarna. Ett par gårdar lär vara försvunna, nämligen Hallarve och Gautarve. Även kyrkan, som uppges vara byggd år

Bildsten funnen i Nordenböien, nu i Stockholm.

1086, får en utförlig historik och beskrivning. Triumfkrucifixet från 1100-talets mitt hänger nu på kyrkans norra vägg, som ine anses vara den bästa platsen, men vid visitation år 1898 antecknades, att detsamma var nedtaget — från sin plats i triumfbågen — och utkastat i materialboden, vilket antagligen skett år 1881. På norra kormuren hänger epitafier över sockenprästen Pofvel Nielsøn (före 1620) och prosten Niels Lauritzen, Wall (död 1661). Båda har också sina gravstenar i koret. Den stora klockan tillkom år 1737, då en äldre klocka från 1608 blev omgjuten i Stockholm. För exteri-

ören är det karakteristiskt med de fyra kyrkogårdsportarna: likporten, Robbenarve luke, Tällby luke och prästluke. De torde ha tillkommit på 1200-talet och antagligen är den stora likporten i två våningar äldst.

Norrby och Gardell och andra präster.

Från kyrkan är steget inte långt till prästlängden. Reformationen gav Gotland präster från Danmark, under vilket ön då lydde. Ett par har redan blivit nämnda och av dessa synes Niels Lauritzen vid tiden för öns överflyttande under Sverige ha varit den förnämste prästen på Gotland. Han valdes nämligen år 1656 till superintendent (biskop) i Visby, men valet godkändes icke av regeringen, som insatte en svenskfödd biskop. Han fick dock skattefrihet för sitt hemman Hägults av drottning Christina, vilket också bekräftades av Carl Gustaf, då denne år 1652 besökte Garde. Den myndige prosten i Garde hade i sina två äktenskap sammanlagt 21 barn och genom dem kom många av de gotländska prästfamiljerna att stamma från Garde. De namn, som förekomma i prästlängden äro bland andra Gardens och i flera generationer Norby och Gardell. De gamla kyrkböckerna ha många kulturhistoriskt intressanta notiser att förtälja, vilka ofta röra sig om kyrkotukt i former, som numera kunna anses obarmhärtiga, och kyrkostämmorna voro ofta rena domstolarna. Vid 1694 års visitation skulle Michel Guffride sättas i stocken för att han anställt en piga, som ej lämnat sitt flyttningsbetyg och vid visitation år 1698 skulle en fattig huskvinna Anna Rasmusdotter anmälas för att hon ej varit till Guds bord på över ett år. Vid en stämma den 2 juni 1766 dömdes hustru Malena Gabrielsdotter att sitta i stocken för snatteri, alldenstund hon lukat gräs och rågbrodd, antagligen att ge sin get eller sin ko. År 1775 bestämdes att "inhysehjon av kvinnokönet" skulle flytta längre tillbaka i kyrkan.